

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

INCREASING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF USE RESOURCE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Досліджено, що з економічної точки зору, ресурсний потенціал можна визначити не тільки як сукупність матеріальних та нематеріальних елементів, який прямо чи опосередковано започатковує виробничий процес, але й спосіб його раціонального використання, що підвищує економічну ефективність. Встановлено зниження показників рівня рентабельності використання ресурсного потенціалу АТ «Житомирський маслозавод» за 2018–2020 рр. Виявлено резерви щодо підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу господарського товариства за рахунок підвищення продуктивності праці персоналу та інтенсивнішого використання наявних виробничих потужностей. Запропоновані заходи забезпечать зростання коефіцієнта обороту сировини та відповідно зменшення кількості днів її використання у виробничому процесі. Обґрунтовано, що підприємству необхідно ефективніше використовувати майно і власний капітал, що у перспективі підвищить рентабельність продукції, продажів та норму прибутку.

Ключові слова: ресурсний потенціал, економічна ефективність, ресурсовіддача, рентабельність.

It has been studied that from an economic point of view, resource potential can be defined not only as a set of tangible and intangible elements that directly or indirectly initiates the production process, but also as a way of its rational use that increases economic efficiency. It has been established that the growth of production volumes, its competitiveness on the domestic and foreign markets, and the efficiency of JSC "Zhytomyr Butter Plant" depend not only on the available resource potential, the level of its development, but also on the rationality of its use. JSC "Zhytomyr Butter Plant" is increasing production volumes. In 2020, compared to 2018, the company's net income increased by UAH 2,173,000. The resource intensity of the production unit decreased by 0.26 thousand hryvnias, and the resource return increased by 0.13 thousand hryvnias. However, the material capacity of a product unit has increased by 0.03 thousand hryvnias, and material yield decreased in direct proportion. From year to year, the energy intensity of products increases. Mainly, the growth of material costs and energy intensity of a unit of finished products is explained not by the increase in the use of material and energy resources, but by the constant increase in their prices. At the same time, the decrease in the indicators of the profitability of the use of resource potential at the enterprise proves that the economic efficiency of the use of the enterprise's capital has a downward trend. Such a situation indicates that JSC "Zhytomyr Butter Plant" needs to use property and equity capital more effectively, which in the future will increase the amount of net profit, the profitability of products and their sales, and the rate of profit. Reserves have been identified in terms of increasing the economic efficiency of the use of the resource potential of the business association due to the increase in the labor productivity of the staff and more intensive use of the available production capacities. The proposed measures will ensure an increase in the turnover ratio of raw materials and, accordingly, a decrease in the number of days of its use in the production process. It is substantiated that the enterprise needs to use property and own capital more effectively, which in the long run will increase the profitability of products, sales and the rate of profit.

Key words: resource potential, cost-effectiveness, resource return, profitability.

УДК 338.58:65.014

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct69-14>

Кільницька О.С.¹

к.е.н, доцент,
доцент кафедри економіки,
підприємництва та туризму,
Поліський національний університет
Шерстобоева А.В.
магістр,
Поліський національний університет

Kilnitska Olena

Polissia National University
Sherstoboieva Anna
Polissia National University

Постановка проблеми. В умовах прискореної євроінтеграції національної економіки до світової господарської системи, стратегічними завданнями вітчизняних підприємств є забезпечення їх сталого розвитку і підвищення рівня конкурентоспроможності. Досягнення таких цілей актуалізує проблему підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктами господарювання. Усвідомлення важливості раціонального використання наявних ресурсів означає перспективи майбутнього фінансового та соціально-економічного стану підприємства. Зокрема, підвищення рівня економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємствами харчової промисловості відіграє ключову роль в успішному вирішенні продовольчої безпеки населення і, водночас, зростання прибутковості

виробництва. Особливого значення проблема набуває в умовах постійного зростання цін та обмеження кількості ресурсів, які залучаються суб'єктом господарювання у виробничий процес, що і визначило необхідність пошуку напрямів та резервів підвищення економічної ефективності ресурсного потенціалу підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та ефективного використання ресурсного потенціалу у підприємствах досліджували вчені-економісти: Богацька Н., Дашковська І., Іваннікова Н., Краснокутська Н., Сіваєв Б. та інші.

За результатами дослідження дефініції поняття «потенціал підприємства» Краснокутської Н. визначено, що «етимологічно термін «потенціал» являє собою засоби, запаси, джерела, які наявні

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4779-439X>

на цей момент часу та можуть бути мобілізовані, використані для досягнення певних цілей, здійснення плану, вирішення певної задачі, можливості окремої особи, суспільства, держави у певній області» [4, с. 56]. Потенціал визначає цілі діяльності, а напрями його формування у підприємстві є заходами, які забезпечуватимуть можливості суб'єкта господарювання у досягненні встановлених коротко- і довготермінових цілей.

Аналіз літературних джерел довів, що окремі вчені розглядають потенціал як резерви, приховані можливості та здатність ресурсів у конкретних умовах підприємства вирішувати поставлені завдання [1]. Інші, вважають, потенціал підприємства як сукупність ресурсів, що здатні виробляти певну кількість матеріальних благ [2].

У науковій літературі до формування потенціалу підприємства [1; 2; 4; 5] виокремлено низку підходів: системний, маркетинговий, функціональний, відтворювальний, інноваційний, нормативний, комплексний і інші.

Незважаючи на значний науковий та практичний внесок дослідників у вирішення проблеми використання ресурсного потенціалу, наразі, є недостатньо обґрунтованими проблеми підвищення його економічної ефективності у підприємствах, у тому числі харчової промисловості.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних основ та практичних підходів до підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ресурсний потенціал є ключовим елементом у системі підвищення ефективності діяльності підприємства. Його використання доцільно вважати індикатором ділової активності підприємства, засобом максимізації прибутку й підвищення рівня конкурентоспроможності.

Кожен з підходів формування потенціалу визначає концепцію розвитку підприємства. Зокрема, системний підхід відповідає ресурсній концепції і є одним з основних у процесі формування потенціалу підприємства. У відповідності до ресурсної концепції, потенціал підприємства розглядається як система ресурсів, що вступають у взаємодію й обумовлюють досягнуті результати [4, с. 62]. У такий спосіб розвиток підприємства досягається не на обсягах залучених ресурсів, а визначається ефективністю їх використання, що у свою чергу забезпечує потенційні можливості зростання обсягів виробництва і реалізації продукції.

В умовах підприємства слід розглядати сукупність ресурсів та їх можливостей, які можуть бути залучені до процесу виробництва. Такими ресурсами є: майно підприємства, грошові кошти, сировина, матеріали, інформація, праця й інші. Фундаментальною ознакою ресурсного потенціалу є його здатність до відтворення. Характер

формування і використання ресурсного потенціалу залежить від визначених цілей підприємства. З економічної точки зору, ресурсний потенціал можна визначити не тільки як сукупність матеріальних та нематеріальних елементів, який прямо чи опосередковано започатковує виробничий процес, але й спосіб його раціонального використання (виробничий процес, технологію, організацію і нормування праці), що підвищує економічну ефективність виробництва.

Формування і підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства слід розглядати, як процес виробництва до якого залучаються ресурси з врахуванням їх можливостей. Водночас, у процесі виробництва здійснюється контроль за використанням ресурсного потенціалу задля реалізації стратегій економічного розвитку підприємства у майбутньому; оцінка ефективності застосування ресурсного потенціалу з врахуванням специфічних умов підприємства, якщо такі присутні; аналіз діяльності підприємства за досягнутими показниками і видами ефективності, економічною, технологічною, соціальною, екологічною, енергетичною, синергетичною (рис. 1).

Успіх діяльності підприємства визначається зростанням ефективності господарської діяльності та конкурентоспроможністю. Таким, чином з теоретичної точки зору економічна ефективність використання ресурсного потенціалу впливає на зростання ефективності функціонування підприємства і визначає його конкурентні переваги над суперниками.

Оцінка результатів господарської діяльності Акціонерного товариства «Житомирський маслозавод» доводить, що це підприємство входить у ТОП-10 найбільших виробників молочної продукції в Україні. За обсягами виробництва молочної продукції Товариство займає шосте місце у загальнодержавному рейтингу представників молокопереробної галузі. Найбільшими конкурентами з виробництва молочної продукції є ТОВ «Терра Фуд», АТ «Молочний Альянс», холдинги «Danone Україна» і «Альміра» та група компаній «Комо». Зростання обсягів виробництва продукції, її конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках та ефективність діяльності АТ «Житомирський маслозавод» залежать не тільки від наявного ресурсного потенціалу, рівня його розвитку, але й від раціональності його використання. Протягом 2018–2020 рр. забезпеченість ресурсним потенціалом АТ «Житомирський маслозавод» має постійну тенденцію до збільшення (табл. 1).

За 3 роки загальна вартість майна зростає майже на 20% і на початок 2021 р. склала майже 1,7 млрд. грн. Зростання відбулося насамперед за рахунок придбання основних виробничих фондів,

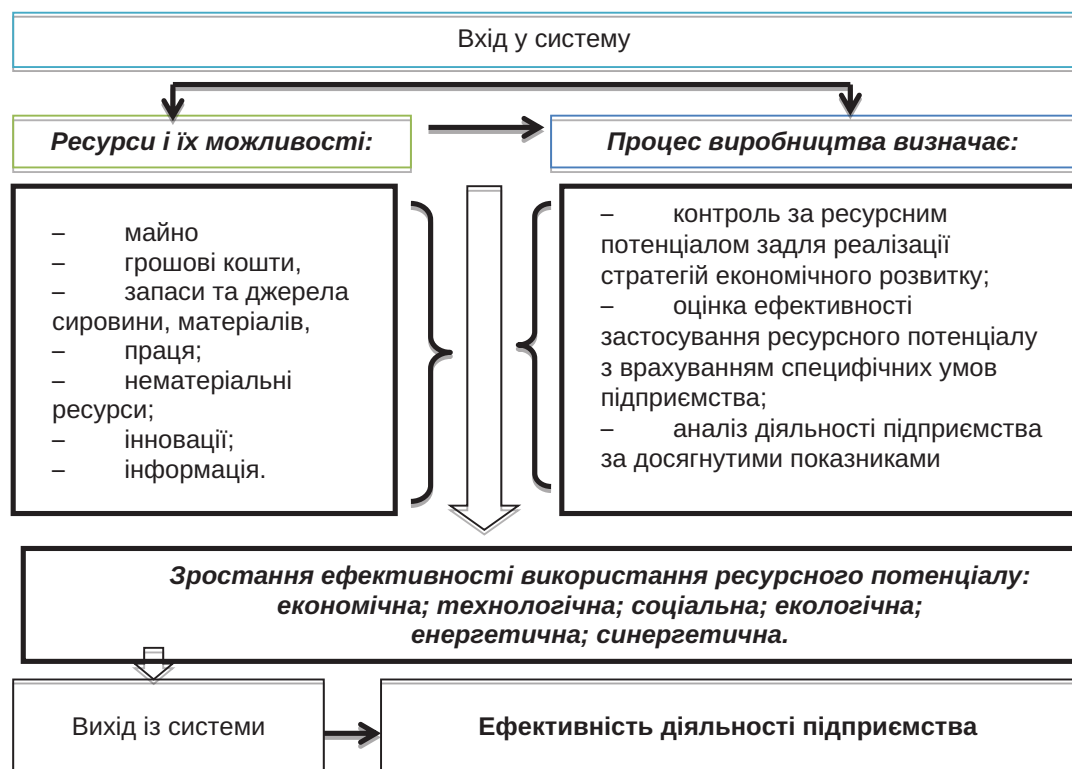

Рис. 1. Механізм підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства

Джерело: власні дослідження

Таблиця 1

Забезпеченість ресурсним потенціалом АТ «Житомирський маслозавод»

Показники	Одиниці виміру	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2018 р.
Загальна вартість майна	тис.грн.	1413131	1478598	1688469	119,5
Середня вартість оборотних засобів	тис.грн	448065	477894	565191	126,1
Робочий капітал	тис.грн.	1107321	1102224	1252890	113,1
Середньооблікова чисельність працівників	осіб	873	891	1095	125,4
Середня вартість основних засобів	тис.грн.	1256976	1489094	1602037	127,5
Коефіцієнт зносу основних засобів, %	-	42,0	42,5	46,1	109,8
Фондоозброєність	тис.грн. / особу	1439,8	1671,3	1463,0	101,6

Джерело: розраховано на основі даних АТ «Житомирський маслозавод»

що становлять більше 80% активів підприємства. Аналізуючи дані за 2020 рік у порівнянні з 2019 р. щодо забезпеченості АТ «Житомирський маслозавод» ресурсами, необхідно відмітити, що капітал підприємстві постійно зростає. Переконаливим доказом цього є збільшення загальної вартості майна, оборотних та основних засобів, середньооблікової чисельності працівників та їх фондоозброєності. Водночас, коефіцієнт зносу основних засобів зростає та вказує, що основні засоби зношуються швидше ніж вводяться нові. Підприємству необхідно активніше здійснювати модернізацію виробничих процесів.

Витрати різних видів економічних ресурсів (сировини, праці, основних засобів, послуг, грошей), безпосередньо пов'язаних з виробництвом вказують не тільки на формування витрат виробничих ресурсів, а й на економічну ефективність їх використання на АТ «Житомирський маслозавод».

Ефективність використання ресурсного потенціалу є відображенням економічних відносин, які визначають раціональне використання виробничих ресурсів. Останнє пропонуємо оцінити за системою окремих показників забезпечення та ефективності використання виробничих ресурсів, зокрема: ресурсоемності, ресурсовіддачі,

матеріалоємності, матеріаловіддачі, продуктивності праці, зарплатоємності, фондіввіддачі, фондоемність та іншими, які наведено у таблиці 2.

За даними таблиці видно, що АТ «Житомирський маслозавод» нарощує обсяги виробництва продукції. За 2020 р. у порівнянні з 2018 р. чистий дохід підприємства зріс на 2,173 млн. грн. Ресурсоємність одиниці продукції знизилася на 0,26 тис. грн., а ресурсовіддача зросла на 0,13 тис. грн. Проте, матеріалоємність одиниці продукції має зростання на 0,03 тис. грн. і прямопропорційно знизилася матеріаловіддача. Із року в рік, зростає енергоємність продукції. Зростання матеріальних витрат та енергоємності одиниці готової продукції пояснюється не збільшенням використання матеріальних і енергетичних ресурсів, а постійним зростанням цін на них. Дещо негативним є зростання зарплатоємності одиниці продукції та зниження продуктивності праці персоналу. Підприємству необхідно прийняти до уваги що темпи збільшення оплати праці переважають над темпами зміни продуктивності праці. Необхідно розробити ряд матеріальних та моральних стимулів, які б забезпечили ріст

продуктивності праці персоналу підприємства. За аналізований період знизилася показники фондіввіддачі на 0,38 тис. грн. та коефіцієнт обороту оборотних засобів на 1,02, що відповідно призвело до зростання тривалості обороту оборотних засобів на 19 днів. Доцільно вказати, що на АТ «Житомирський маслозавод» за 2018–2020 рр. вартість основних і оборотних засобів зростала, проте обсяги виробництва продукції не забезпечили окупність витрат підприємства на придбання виробничих ресурсів. Таким чином, економічна ефективність використання ресурсного потенціалу на АТ «Житомирський маслозавод» має резерви до її зростання за рахунок підвищення продуктивності праці персоналу та інтенсивнішого використання потужностей, що забезпечить зростання коефіцієнта обороту сировини та зменшить кількість днів її використання у виробничому процесі.

Одним із головних вартісних показників економічної ефективності використання ресурсного потенціалу є рентабельність, який найбільшою мірою характеризує рівень віддачі капіталу у процесі виробництва (табл. 3).

Таблиця 2

Ефективність використання виробничого потенціалу АТ «Житомирський маслозавод»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2018 р., (+/-)
Чистий дохід, млн. грн.	2202,9	2216,1	2205,2	2,17
Ресурсовіддача, тис.грн.	1,56	1,49	1,30	-0,26
Ресурсоємність, тис.грн.	0,64	0,67	0,77	0,13
Матеріалоємність, тис. грн.	0,77	0,79	0,80	0,03
Матеріаловіддача, тис. грн.	1,30	1,26	1,27	-0,03
Енергоємність, тис.грн.	0,71	0,72	0,73	0,02
Продуктивність праці, тис. грн.	2523,5	2487,2	2013,8	-509,7
Зарплатоємність, грн.	71,7	81,7	88,2	16,5
Фондовіддача, тис.грн.	1,75	1,49	1,37	-0,38
Фондоемність, тис. грн.	0,57	0,67	0,73	0,16
Коефіцієнт обороту оборотних засобів	4,92	4,64	3,90	-1,02
Коефіцієнт завантаження оборотних засобів	0,20	0,22	0,26	0,06
Тривалість 1 обороту оборотних засобів, днів	74	79	93	19

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю АТ «Житомирський маслозавод»

Таблиця 3

Рентабельність використання виробничого потенціалу АТ «Житомирський маслозавод»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2018 р., (+/-)
Чистий фінансовий результат (прибуток +, збиток -), тис. грн.	138203	134363	130926	-7277
Норма прибутку, %	129,20	112,66	101,75	-27,45
Рентабельність ресурсів, %	8,18	7,67	7,44	-0,74
Рентабельність майна (активів), %	9,77	9,09	7,75	-2,02
Рентабельність власного капіталу, %	14,2	12,2	10,7	-3,5
Рентабельність продукції, %	136,0	140,2	134,2	-1,8
Рентабельність продажів, %	6,3	6,1	5,9	-0,4

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю АТ «Житомирський маслозавод»

За 2018–2020 рр. зниження показників рентабельності використання ресурсного потенціалу на АТ «Житомирський маслозавод» вказує, що економічна ефективність використання капіталу підприємства має тенденцію до спаду. Така ситуація вказує, що підприємству необхідно ефективніше використовувати майно і власний капітал, що у перспективі підвищить величину чистого прибутку, рентабельність продукції і її продажів, норму прибутку.

Для здійснення аналізу економічної ефективності використання ресурсного потенціалу фундаментальна роль належить визначенню узагальненого показника – коефіцієнт економічної ефективності ресурсного потенціалу. Методичні підходи до його оцінки передбачають зростання чистого прибутку за мінімальних затрат і раціонального використання ресурсів. На жаль розрахований нами коефіцієнт економічної ефективності використання ресурсного потенціалу АТ «Житомирський маслозавод» протягом 2012–2021 рр. в цілому має спадну динаміку (рис. 2). Головною причиною зниження рівня вищезгаданого коефіцієнта є неефективне використання капіталу підприємства.

Вочевидь виникає необхідність обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу на АТ «Житомирський маслозавод». До головних напрямів вирішення проблеми належать: по-перше, ресурсотехнологічне оновлення підприємства, яке передбачає створення і застосування нових технологій і біоресурсів, що сприяють здешевленню одержуваної молочної продукції; розробка та запровадження в практику технологій і біоресурсів, що дають можливість значно підвищити якість продуктів харчування; створення та широкомасштабне використання технологій і

біологічних засобів виробництва, що забезпечують випуск екологічно чистого продовольства й екологобезпечну діяльність підприємства, продукування на ринок нових продуктів, виготовлення яких не зв'язане з основним виробництвом (рис. 3).

Практичними напрямками підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу АТ «Житомирський маслозавод» є: застосування обґрунтованих норм і нормативів використання ресурсів; зниження вартості застосовуваних у виробництві сировини та матеріалів на основі придбання їх за гуртовими цінами чи заміни мало-вартісними аналогами; вторинне використання відходів у виробництві; збільшення завантаженості виробничих потужностей підприємства. Вирішальною передумовою підвищення продуктивності праці персоналу підприємства є створення ефективної системи мотивації працівників, яка передбачає застосування спонукальних прийомів, які стимулюватимуть персонал до вдосконалення професійної майстерності, підвищення якості його робочої сили.

В умовах прискореного розвитку інформативного простору підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу неможливе без збирання та обробки величезних обсягів інформації. Наявність на АТ «Житомирський маслозавод» автоматизованої інформаційної системи значно спрощує процес управління ресурсним потенціалом і дозволить вчасно зібрати, відсортувати та обробити необхідну інформацію та прийняти раціональні управлінські рішення.

Зміцнення ресурсного потенціалу наблизить АТ «Житомирський маслозавод» до досягнення мети його функціонування, неодмінною умовою чого є збільшення обсягів виробництва харчової молочної продукції та покращання її якості.

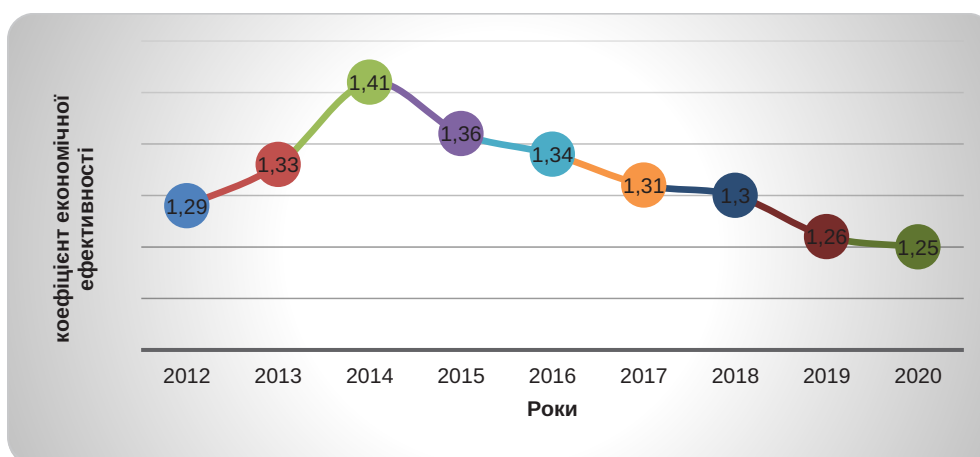

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта економічної ефективності використання ресурсного потенціалу АТ «Житомирський маслозавод»

Джерело: побудовано за фінансовою звітністю АТ «Житомирський маслозавод»

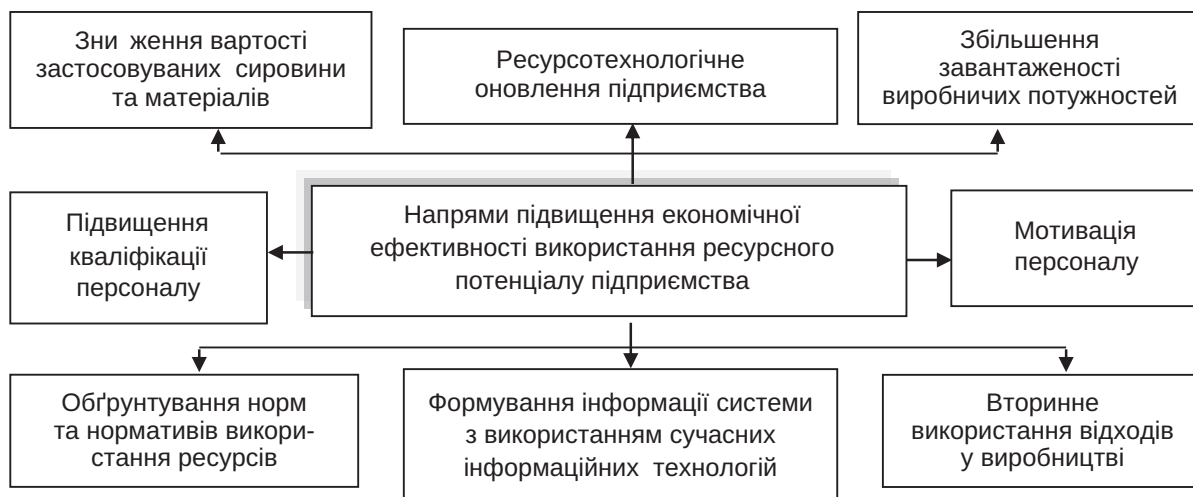

Рис. 3. Напрями підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства

Джерело: власна розробка

Висновки з проведеного дослідження.

Обґрунтовано, що ресурсний потенціал можна визначити не тільки як сукупність матеріальних та нематеріальних елементів, який прямо чи опосередковано започатковує і забезпечує функціонування виробничого процесу, але й спосіб його раціонального використання, що у результаті підвищує економічну ефективність. Аналітичні спостереження діяльності підприємства (на прикладі АТ «Житомирський маслозавод») вказують на те, що необхідно активніше здійснювати модернізацію виробничих процесів, оновлення основних фондів, відповідне удосконалення організації та нормування праці, мотивації персоналу. Це дозволить підвищити рівень забезпечення підприємства ресурсним потенціалом та зменшити енергомісткість продукції. Економічна ефективність використання ресурсного потенціалу АТ «Житомирський маслозавод» має тенденцію до спаду. Водночас, виявлено резерви до її зростання за рахунок підвищення продуктивності праці персоналу та підвищення ефективності використання майна і власного капіталу, що у перспективі підвищить величину чистого прибутку, рентабельність продукції і її продажів, норму прибутку.

Визначено, що до головних напрямів вирішення проблеми належать: ресурсотехнологічне оновлення підприємства, мотивація персоналу, вторинне використання відходів, зниження вартості застосовуваних сировини та матеріалів, збільшення завантаженості виробничих потужностей, обґрунтування норм та нормативів використання ресурсів, формування інформації системи з використанням сучасних інформаційних технологій тощо. Критеріями підвищення ефективності використання ресурсів у перспективі має стати оптимальне співвідношення щодо забезпеченості ними

підприємства та мірою продуктивного використання. Виявлення резервів підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства дозволяє вирішити задачу з оптимізації його раціонального використання, що і стане перспективами подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богацька Н. Ресурсний потенціал підприємства: сутність та стратегія використання. 2012. URL: http://rusnauka.com/4_SND_2012/Economics/10_98032.doc.htm.
2. Дашковська І. Ресурсне забезпечення та ресурсний потенціал інноваційної діяльності підприємства. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16391/1/212_Dashkovska_363_364_Modern_Problems.pdf.
3. Іваннікова Н. Дослідження ресурсного потенціалу підприємства житлово-комунального господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 3. С. 154–158. URL: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/3_2015ua/37.pdf.
4. Краснокутська Н. Дефініція поняття – потенціал підприємства в контексті розвитку мікроекономічної теорії. *Вісник КНТЕУ*. 2008. № 5. С. 54–64.
5. Сіваєв Б. Економічна сутність ресурсного потенціалу підприємства. 2013. URL: <http://intkonf.org/sivaev-bo-ekonomichna-sutist-resursnogo-potentsialu-pidpriemstva>.

REFERENCES:

1. Bohatska N. (2012) Resursnyi potentsial pidpriemstva: sutnist ta stratehiia vykorystannia. [Resource potential of the enterprise: essence and strategy of use]. Available at: http://rusnauka.com/4_SND_2012/Economics/10_98032.doc.htm.
2. Dashkovska I. Resursne zabezpechennia ta resursnyi potentsial innovatsiinoi diialnosti pidpriem-

stva. [Resource support and resource potential of innovative activity of the enterprise]. Available at: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16391/1/212_Dashkovska_363_364_Modern_Problems.pdf.

3. Ivannikova N. (2015) Doslidzhennia resursnoho potentsialu pidpriemstva zhytlovo-komunalnoho hospodarstva [Research of the resource potential of the enterprise of housing and communal services] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 3, pp. 154–158. Available at: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/3_2015ua/37.pdf.

4. Krasnokutska N. (2008) Definitsiia poniatia – potentsial pidpriemstva v konteksti rozvytku mikroekonomichnoi teorii [Definition of the concept – the potential of the enterprise in the context of the development of microeconomic theory]. *Visnyk KNTEU*, no. 5, pp. 54–64.

5. Sivaiev B. (2013) Ekonomichna sutnist resursnoho potentsialu pidpriemstva. [The economic essence of the enterprise's resource potential]. Available at: <http://intkonf.org/sivaev-bo-ekonomichna-sutist-resursnogo-potentsialu-pidpriemstva>.